

## SZENT LÁSZLÓ – LEGENDÁK ÉS VALÓSÁG

*„László király pedig a legbölcsebben kormányzott mindent, ...katonaként maga is hadba vonult, közvitézként élt együtt a gyalogosokkal, őrt állt hidegben, Isten szabad ege alatt tanyázott, ütközetben első sorba állt, egyszóval úgy cselekedett a polgárok érdekében, a haza épségéért, a családi tűzhelyekért, mintha a kihalt római virtus – mely hajdan egy Horatius Cocles személyében szállt szembe az ellenséges csapatokkal – e vitézben támadt fel volna úgy, hogy gyakran seregei nélkül, elsőként és egyedül az arcvonaltan megzabolázta az ellenség vakmerőségét, sőt, övéi megnyugtatóására, az ország lakosságának bátorítására e rettenthetetlen hős győzelmet aratott és el is űzte az ellenséget.”*

*Zrínyi Miklós (1634)*

1192 nyarán főpapok közeledtek a Bihar megyei Váradhoz, a mai Nagyváradhoz, köztük Gergely kardinális, akit a pápa küldött ki – olvashatjuk Karácsony Sándor klasszikus László-életrajzában. Ekkora már alaposan megvizsgálták, hogy László király méltó-e a szenté avatásra, valóban teljesítette-e a László a keresztény ember és a keresztény király kötelességét? – miként azt a kezdeményező III. Béla magyar király és az esztergomi érsek követői állították. Egy olyan egyházi eljárással készültek, amelynek folyamatát már a 10. század vége óta a pápák szerettek volna felügyelni, még ha egészen a 13. század elejéig a római ügymenet mellett a helyi, egyházmegyei tisztelet meghatározó jelentőségű maradt. Ebben pedig nem volt hiány. Magyarország királya, az egykori bizánci trónörökös III. Béla, olyan királyelőd szentté avatását kezdeményezte Rómában, akivel kapcsolatban már életében, de halála után még inkább, kivételes érdemeket és kiválóságokat emlegettek. A nem sokkal László halála után az országban megfordult lengyel történetíró, Anonymus Gallus szerint *„hatalmas testalkatú és túlláradó kegyességű volt”*, amihez még azt is hozzátette, hogy *„Magyarországnak sosem volt ilyen királya, s utána a föld sem volt már ennyire termékeny”*.

Ha mindez kevés lett volna 1192 júniusában egy bélpoklos váratlan meggyógyulása, illetve egy fénylő csillag megjelenése Várad felett június 27-én, a szentté avatás napján minden kétséget eloszlatott, hogy a király teste méltó arra, hogy sírjából oltárra emeljék, ami aznap meg is történt. A székesegyház kincstárában ettől kezdve még nagyobb gonddal őrizték csatabárdját és ezüstkürtjét, amivel vitézeit a csatába hívta, jelezve, hogy személyében egy katonai érdemekkel felruházott király szentté avatására került sor, a magyar királyok közül másodikként, akit már csak Habsburg IV. Károly fog évszázadok múlva követni az égi panteonba. A magyar szent királyok hármában Lászlónak jutott az országot fegyverrel védelmező lovag szerepköre, Szent István, aki maga is végigharcolta életét, az államalapítás és egyházszerzés megszemélyesítője lett, míg Imre herceg az ifjúság védelmezőjévé vált.

Nem véletlenül került az Anjou kortól László csatabárdos képe a magyar pénzek hátlapjára, hogy egészen a 16 századi Habsburg időkig ott is maradjon. Szent László a legnagyobb „médiásikert” befutott uralkodónk, ábrázolásainak, falképeinek száma és a

pénzerméken látható lenyomata az összes többi magyar királyét meghaladja, Szent Istvánt is beleértve, – nyugodtan állítható, hogy a középkor legnépszerűbb hazai szentjévé vált. Mégis, ha magunk elé akarjuk idézni a szent király képét, akkor a mai győri László-herma jelenik meg szemünk előtt, s az előadást illusztráló képsorozatnak is tudatosan lett a nyitóképe. Nem is alaptanul, hiszen a szentté avatáskor a koponyát azonnal különválasztották a testtől, egy mellszobor alakú tartóba helyezték, majd a sír fölé tették. Ez az ereklye nemcsak a vallásos tiszteletnek lett központi tárgya, hanem az igazságszolgáltatásban is szerephez jutott: erre tették kezüket a vallomástevők, de ott volt a nemzet életének minden jelentős eseményénél, így a csaták mezején is. A ma látható győri ereklyetartó 1406 után Zsigmond királysága alatt készült. A Szent Korona és a Szent Jobb után Magyarország harmadik legfontosabb, kiemelt nemzeti ereklyéje, amelyet Váradról elkerülve a török kiűzése óta őriznek a győri székesegyházban.

Először tekintsünk az országra, amelynek László oly nehezen lett 1080 körül egyeduralkodója. Szentté avatása évére, 1192-re az ország még melléktartományai nélkül is hatalmas volt. A maga 320 ezer négyzetkilométernyi területével nagyobb, mint a modern Itália vagy alig maradt el Németországtól. Az ekkor élt jeles itáliai tudós úgy tudta, hogy a magyar király címeiben Pannónia mellett Dalmácia és Horvátország királya is, s akkor még nem is említette, Szerbiát, és a kisebb északkeleti fejedelemségeket, Halicsot és Lodomériát. E magyar királyi hatalom Európában köztudomású tekintélyét mutatja, hogy az olasz tudós szerint a német császár sem mint hűbéresét, hanem mint vele egyenrangú uralkodót köszönti a magyar királyt. A magyar király kétségbevonhatatlan hatalmát a 12. század közepén az országon a keresztességgel átvonuló Freisingi Ottó is megerősítette: „Amikor pedig a király akarja vezetni a sereget, akkor mindnyájan ellentmondás nélkül, mintegy egy testbe egyesülnek.” Mindez nem kis részében éppen Szent Lászlónak köszönhető, aki megszilárdította a század folyamán meglazuló, bizonyos elemiben már-már széteső politikai, társadalmi és egyházi rendet, meghódította Horvátországot, s végérvényesen visszaverte a német hódító törekvéseket.

Az ország gazdag volt. A királyság egyetlen 1300 előtti jövedelem-kimutatása éppen III. Béla korából maradt fenn, egy angliai feljegyzésben. A kimutatás talán a király házasságát volt hivatva előkészíteni, számadatai eltúlzottak, de szerkezetében hitelesnek tekinthető. A királyi jövedelmek elméletben 30 ezer kg ezüstre rúgnak, ami még harmadával csökkentve is hatalmas összeg. A hatalmas terület lakosságát illetően csak becslésekre hagyatkozhatunk. 1200-ra a lakott területet már 220 ezer négyzetkilométerre becsülik, a lélekszámot pedig 1 millióra, ami a lakott területre hozzávetőleg 5 fő/km<sup>2</sup> népsűrűséget jelent. Az országon belül már akkor is nagy különbségek voltak: a Dunántúlon volt a legnagyobb a falvak sűrűsége, nem véletlenül négy püspökség, a korai városoknak nagyobbik fele ezen a területen volt. De mit tudunk a 11. századi Magyarországról?

Nagyon keveset, s azt is leginkább a bel- és külpolitikai eseményekről. A középkorból fennmaradt 300 ezer oklevélből 30 esik Szent László 1077 és 1095 közé eső uralkodására, igaz köztük olyan páratlan dokumentum is, mint a pannonhalmi könyvtár katalógusát megőrző birtokösszeírás. Szerencsére amennyire kisszámúak és szűkszavúak az okleveles források, annyira bőséges az elbeszélő források és a hazai társadalmi átalakulásra fényt vető törvénytövegek termése. A király két szövegezésben fennmaradt legendája természetes elfogultsággal állítja elénk hőseit, de nem maradnak el ettől a magyar krónikaszerkesztés László hercegi és királyi éveit bemutató fejezetei. Ezek nem csak pótolják a meg sem született vagy csak elveszett középkori magyar lovagregényt, hanem terjedelmében és irodalmi megformálásban az egész krónika központi részét alkotják. Ami

ma Lászlóról tudunk és tudni vélünk, azt alapvetően a krónikából tudjuk. Még ha a leírt részletek hitelességében sokszor joggal kételkedünk, összességében mégis belenyugodhatunk abba, hogy az ország élén egy európai látókörű, politikusként, társadalomszervezőként, egyházszerzőként és hadvezérként egyaránt páratlanul sikeres uralkodó állt. Nem utolsósorban fizikai megjelenése, termete is erre a szerepre predesztinálta: ha utóda, III. Béla fennmaradt csontvázára gondolunk, fizikai valójában is kortársai feje fölé magasodhatott, s amikor 1200 körül a magyar Névtelen történetíró a magyar honfoglaló fejedelmek kimagasló természetét dicséri, egyszerűen állított emléket III. Bélának és elődeinek, I. Lászlónak.

A 11. századi magyar királyságban Szent István halála után válságos évtizedek következtek, a trónutódlási harcok, az ismétlődő német katonai beavatkozások és a véres pogánylázadások válaszául elé állították az ország elítjét: mennyit akar megőrizni az ország szuverenitásából és a központi királyi hatalomból? Több központú, hercegségekből álló német típusú királyságot vagy egy centralizált monarchiát választanak? László, majd hasonlóan sikeres utóda, Kálmán uralkodása lezárta az útkeresés évtizedeit: az ország királya a német és bizánci birodalomtól, és pápaságtól egyaránt független, azokkal partneri viszonyt ápoló középhatalom fejeként állt az ország élén.

A külpolitikában jól alakultak számára a dolgok: a császár és a pápa közt 1075-ben kezdődött investitúraharc elterelte a nyugati császárság figyelmét Magyarországról. 1071-ben a kisázsiai manzikerti vereség, majd a következő években a balkáni lázadások Bizánc hatalmát is megingatták. A század közepső harmadában, a hazai pogány lázadások és német támadások idején Bizánc inkább támasznak számított, mint ellenfélnek. László tekintélyét jól mutatta, hogy elnyerte feleségül a német ellenkirály leányát. Saját leánya, Piroska pedig a bizánci trónörökös, a későbbi II. János császár felesége, és I. Mánuel császár anyja, akit Eirénéként szentként tiszteltek az ortodox egyházban és arcképe mindmáig megtekinthető az isztambuli Aya Szófia mecsetben. Nem utolsósorban Szlavónia, Horvátország irányában olyan tartós terület gyarapodást tudott elérni és konszolidálni, ami a török hódításig egészében, részeiben pedig az első világháború végéig magyar fennhatóság alatt maradt.

László esetében olyan királlyal szembesülünk, akinek hercegi évei jobban ismertek mint országglása. László I. Béla magyar király és lengyel felesége gyermekeként emigrációban született 1040 körül Lengyelországban. Erre utal neve is, amely a szláv Vladisláv, hatalom és dicsőség jelentésű szóból ered, s neki köszönhetően Lászlóként legmagyarabb keresztneveink egyikévé vált. Egész élete a trónharcokban telt, kezdve attól, hogy először még apját, Bélát támogatta I. András király ellenében. I. András fiának, Salamonnak 1057 körüli puccszerű megkoronázásán az ellentábor képviselőjében maga is jelen lehetett, noha annak érvényességét a Béla-párt mindvégig kétségbe vonta. Béla fiai rokoni kapcsolataiknak köszönhetően lengyel segédhadakkal szilárdították meg Salamon uralkodása alatt magyarországi helyzetüket, s kényszerítik ki maguknak, testvérének Gézának a nyitrai, Lászlónak pedig a bihari hercegi területet, az ország egyharmadát kitevő dukátust. A király, Salamon és a hercegek közötti együttműködés évei következnek. Együtt vettek részt a hadjáratokban, az „állami” ünnepeken, az újonnan épült apátságok felszentelésekor, – talán nem túlzás egyfajta koalíciós kormányzásról beszélni.

László hadvezérként elsőként még hercegi éveiben 1068-ban lép a színre. Ebben az esztendőben ugyanis Salamon Lászlóval és Gézával együtt az országra törő nomádok ellen vonult hadba, s Kerlésnél, későbbi irodalmi nevén Cserhalomnál fényes győzelmet arattak felettük. Ezekben az évtizedekben az országot kelet, dél-kelet felől zaklató, gyorsan száguldó lovaikon feltűnő nomádok sokat támadták. Joggal számíthattak arra, hogy az

ispánsági várakra épülő várszervezetten alapuló magyar határvédelem csak megkésve reagál betöréseikre, s zsákmánnyal megrakodva tudják elhagyni az országot. Ne feledjük, hogy ekkoriban az országot jelentősebb várak nyugat felől védték, keletről csak a Kárpátok bércei oltalmazták a hazát. Ekkoriban Erdélyben még sem a székelyek sem a németek nem telepedtek meg, néhány ispánsági váron kívül a terület nem rendelkezett állandó fegyveres sereggel. A nomádokra vonatkozó információink olyan szegényesek, hogy kilétüket illetően is bizonytalanságban vagyunk. A magyar krónikák kunokat említenek, de a történészek inkább a besenyőkre és úzokra gondolnak, amikor a 11. század közepén új nagy sztyeppei népmozgások rajzolták át Kelet-Európa térképét. A besenyők nyugati irányuló vándorlás éppen az 1020-as években gyorsult fel, miután bizánci és kijevei ellenfeleik több súlyos vereséget mértek rájuk. Az 1040-es években belháborúk sújtották őket, majd kun és úz népcsoportok katonai nyomására bizánci fennhatóság alá kerültek, maguk pedig az Al-Duna és Nis vidékére tették át székhelyüket.

A magyar krónikás szöveg földrajzilag viszonylag jól elhelyezi az eseményeket. A támadók Erdély felől hatoltak be az országba, majd elérték a meszesi kaput. Különösebb ellenállásra nem találhattak, mivel rövidesen már a nyírséget pusztították, s talán már a zsákmánnyal való visszatérést latolgatták. A király és a hercegek az erdélyi Dobokánál álltak lesben és csaptak le a visszavonuló támadókra. Az ütközet hagyománya az évszázadok alatt kiteljesedett: a leányrablási jelenettel a középkori magyar történeti irodalom legkedveltebb és falképeken legtöbbször ábrázolt epizódja lett, miközben a krónika leírásának történetisége meglehetősen bizonytalan. A történet legtöbbször ábrázolt és megírt részlete egyúttal a csata csúcspontja: László herceg meglátja, hogy egy nomád vitéz egy magyar lánnyal a nyergében készül elmenekülni. Gyorsan a nyomába ered, majd hosszú küzdelem, birkózás után legyőzi ellenfelét, és kiszabadítja a leányt.

A magyar történeti és irodalmi hagyományban a kerlési csatának tényleges jelentőségét messze meghaladó visszhangja támadt. Kimondatlanul is ebben az eseményben emlékeztek László királyunkra és ünnepelték a 11. századi trónharcokban és pogánylázadásokban megrokkant ország újjászervezését. A csatában legyőzött nomád vitéz – miként azt Klaniczay Gábor szépen megfogalmazta – a kereszténységre tért magyarság múltját, legyőzött, de mégis némi nosztalgiával szemlélt alteregóját jelképezte. Kétségkívül, László későbbi hadjáratai sokkal nagyobb hadtörténeti és politikai jelentőségre tettek szert, a történetírók mégis szinte némák maradtak.

A Belgrád elleni 1071-es sikeres magyar támadást követően ismét polgárháború zaja verte fel a hon csendjét. Az első összecsapást követően László és Géza serege 1074 márciusában, a ma már inkább az autóversenyeiről ismert Mogyoródnál legyőzte Salamont. A mogyoródi csata kimenetele a magyar történelem 11. századának utolsó évtizedeit meghatározta: Salamon és vele a német párt végleges vereséget szenvedett. Igaz, László hátralévő hercegi, majd 1077-től királyi éveit a német támogatást élvező törvényes magyar királlyal, Salamonnal való további küzdelem töltötte ki. Részben a kialakult politikai és jogi helyzet ellentmondásossága magyarázza, hogy a magyar krónika miért a Salamon-László-kori eseményekkel foglalkozik a legtöbbször. Különösen a 12. században a trónöröklés jogi problémái iránt fogékony kortársak tanúsítottak rendkívüli érdeklődést eziránt. László személyén keresztül próbáltak kérdést kapni arra, hogy milyen jogok illetik meg a trón jogos birtokosát, mennyiben léphet fel ellene egy személyes tulajdonságaiban, külpolitikai kapcsolataiban nála alkalmasabb trónkövetelő.

László 1077. évi trónra léptével érdekes módon a róla szóló tudósítások is rövidebbek lesznek, noha néhány év alatt sikeresen számolja fel az országban Salamon

hatalmi bázisát. Rövidesen visszaszerzi 1081-ben Pozsony várát, s megszerzi a magyar királyi koronát is. Ezzel László uralkodásában is új korszak kezdődött. Nyilván nem függetlenül hatalma megszilárdításától 1083 folyamán az államalapító király mellett további négy szentté avatást tartottak az országban, messze megelőzve ezzel az újonnan keresztény hitre tért országokat.

A király külpolitikai aktivitás is megnőtt, legnagyobb jelentőségű katonai vállalkozása Horvátország elfoglalása volt. A király csapatai 1091 tavaszán lépték át a Szávát, s foglalták el a növére, az 1087-ben elhunyt horvát király özvegye jogán a horvát trónt. Az Árpád-kori Magyarország Horvátországon kívül egyetlen olyan tartománnyal sem gyarapodott, amely szervesen és tartósan beépült volna a magyar államba, bár nem szabad elfelejteni, hogy ekkor Horvátország délebbre feküdt, a Kapella hegység és a Dráva folyó között. A hódításnak is köszönhető, hogy a Balkánon a latin kultúra és a latin keresztény rítus határa mind a mai napig a Horvátország határainál húzódik.

Bár László volt az első magyar király, aki hódító külpolitikát folytatott, uralkodása során nem csak hadvezéri érdemeket szerzett: három törvénykönyvet is tulajdonítanak neki, melyek egyrészt a keresztény vallás helyzetének megszilárdítására, másrészt a tulajdon védelmére törekedtek. Szent László legendásan szigorú törvényei híven mutatják be a 11. század végi magyar társadalom helyzetét, ahol az anyagi szempontok szerinti rétegződés már lassan végbement, így a magántulajdon tisztelete rendkívül fontossá vált. Éppen ezért László korában drákói szigorral büntették a lopást: a tetten ért tolvajra akasztás várt, miközben olyan kis tételek eltulajdonításáért, mint egy liba, vagy egy tyúk értéke is csonkítás, az orr, a fül vagy a kéz levágása járt. E szigor oka vélhetően az esetek gyakoriságában rejlett, és Kálmán későbbi, enyhébb törvényei fényében kimondhatjuk, hogy a szent király kemény fellépése eredményre vezetett. László törvényeiből másfelől azt láthatjuk, hogy a kereszténység helyzete még korántsem volt stabil, máskülönben sürgősen kellett volna az 1092-es szabolcsi zsinaton hozott rendelkezés, mely megtiltotta a kutaknál, fáknál történő áldozatokat.

Mit tudunk tiszteletéről? Személyének emléke a nép képzeletében éppúgy fennmaradt, miként az írott források, egyházi hagyományok emlékeiben. A Szent László-legendaként ismert freskóciklusok a 13. századtól a 15. századig kerültek középkori templomaink falára, különösen két területen, Erdélyben és a Felvidéken. Szent László királyunk alakja része történelmünknek, máig él egyházi hagyományunkban, és a magyar kultúrtörténet szerzteágzó területein, irodalmi műveket ihletett, a középkortól napjainkig megjelenik szobrászati alkotásokban, oltárképeken, címereken. Ugyanakkor a népi hagyományainkban is kezdetektől szinte napjainkig jelen van, történeti mondáinknak pedig egyik legnépszerűbb alakja. Nem kizárt, hogy kultuszában az ősi szakrális királyság számos motívuma, annak győzelmet és termékenységet biztosító szerepe is felszínre tört. A nagyvilágban sem maradt ismeretlen a szent király: az Anjouknak köszönhetően ötvöstárgyakon, faliképeken éppúgy jelen volt Aachenben, Rómában, Vilniusban, mint az itáliai Anjouk székvárosában, Nápolyban. A népmondák kialakulására és elterjedésére természetesen hatással volt maga az egyház is a szent király kultuszának népszerűsítésével, akárcsak a királyi udvarból terjedő tisztelete.

A középkorban a lovagszenteknek gyakran volt határvédő, gyepűvédő feladatuk is. Nem véletlen tehát, hogy Szent László tisztelete főként az ország peremvidékein, a keleti és északkeleti határvidékeken jelentkezett leginkább, bár ma már látjuk egyáltalán nem kizárólagosan. László alakja mindmáig összefonódott a magyar határok védelmével. Valóban a magyarországi várszervezet egy sajátos típusa, a határvármegyék,

határispánságok neve elsőként Szt. László és Kálmán törvényeiben fordul elő, s már a 11. századtól ezekre az ispánságokra hárult a katonai védelem mellett a kereskedelmi forgalom ellenőrzése, a kiviteli tilalmak betartatása. A ló kiviteli monopóliumot úgy szabályozta, hogy külföldi kereskedő csak a királytól vehetett lovat; a királyi engedély nélkül kivitt lovat vagy marhát a határőrök elkobozták. A nomádok feletti sorozatos magyar győzelmek azt is megmutatták, hogy a magyar hadsereg jól és hatékonyan működik, a keletről érkező népek újabb hullámaint képes az ország elhárítani. Ne feledjük, ezekkel a harcokkal kezdődik hazánknak, mint a kereszténység védőbástyájának történelmi küldetése.

Miért is vált László a legnépszerűbb harcos szentté? Tény, hogy a 12-13. század egyértelműen a kereszties eszme és a kereszties háborúk kora, amelynek ideáljaihoz közel állhatott László személye. A szentté avatott király csatáiról és hadjáratairól fennmaradt tudósításokat az udvari írástudók tolla könnyen alakíthatta át a lovagi ideálnak megfelelő képpé. Utólag téve meg őt a magyar lovagság csillagának, mint írták róla, a „keresztény lovagság oszlopának”. Tudjuk, hogy Magyarországon a nyugat-európai értelemben vett lovagság sohasem alakult ki. A későbbi századokban, különösen az Anjouk idején a királyi udvar és az arisztokrácia ideáljaiban mégis azonosult a követendő lovagi eszményekkel, amihez nem kis részben Szent László alakján keresztül kísérelte meg a kapcsolódást. Emlékezetének ápolásában nem kis része volt egyházi alapításainak, elsősorban a horvátországi hódítását előkészítő zágrábi püspökség megalapításnak, és a bihari püspökség Váradra helyezésének.

A katonákhoz a magyar szentek közül László alakja állt a legközelebb. Nem véletlen, hogy az 1345-ös tatár betöréskor az elfogott tatárok vallomása alapján a magyarokat egy csatabárddal hadakozó, fején aranykoronát viselő vitéz vezette győzelemre. Ezt erősítette a váradiak tanúságtétele, akik szerint a székesegyházból eltűnt egy időre a fejkéret tartó, majd visszatértek megizzadva, „nagy munkában kimerülve” találtak rá. Váradon 1390-re helyezték el a király aranyozott, életnagyságú lovas szobrát, amiről a törökök maguk is azt tartották, hogy a várat nem tudják elfoglalni, amíg a szobor a helyén marad. Már a 15. században a magyar katonák Mária mellett a Szent Királyok védelmébe ajánlották magukat, s „Szent László!” csatakiáltással indultak harcba. Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér, akinek második keresztneve a László volt, maga is úgy tekintett a nagy királyra 1634. június 27-én elmondott latin nyelvű beszédében, mint mi, kései utódok 2017-ben, a király és kormányzása idealizált képét vázolván felbuzdításul a hallgatóságnak.

\* \* \*

Az első világháborút követően a független magyar Honvédség természetesen támaszkodott Lászlóra, mint példaképre. A királynak szobrot emeltek a Ludovikán, ugyanott évente megtartották a Szent László-ünnepségeket, emlék- és serleg beszédekkel, Szt. László emlékérem kiosztásával a kiváló IV. évfolyambeli gyalogos növendékek között, színielőadásokkal, lövészversenyekkel. Nem véletlenül éppen Nagyváradon hirdették ki 1944 elején Szent László király évét. Ennél sokkal nagyobb ismertségre tett szert a világháború végén szerveződött Szent László hadosztály és a Kárpátok előterében kiépített Szent László állások védelme. A Honvédségben és a Határőrségben a rendszerváltás után elevenítették fel a király emlékét, a határőrök mellett ismét patrónusa lett a lövészkatonáknak.

Ha a László uralkodásával záruló század mérlegét akarnák megvonni, akkor nyugodtan fordulhatunk a néha szegedi professzor, Kristó Gyula szavaihoz: „a században konfliktus konfliktust követett, súlyos belháborúk, áldozatok követelő lázadások, véres trónviszályok dúlták az országot. Nemegyszer a frissen megszületett királyság nehezen biztosított függetlensége is veszélybe került. ...A királyság azonban mindezek ellenére gazdagodott és erősödött. A Kárpát-medence honfoglalás kori népessége a század végére megduplázódott. A térség újabb területei ...jutottak állandó és immár nagyrészt letelepült népességhez. Az állami közigazgatási és egyházi szervezet mind területileg, mind mélységében tovább épült. Oldódott az ország elszigeteltsége és zártsága. A keresztény világ magához ölelte Magyarországot, az odatartozás élményével ajándékozta meg. Az ország sem maradt adós: szenteket adott az egyetemes katolicizmusnak: a hit befogadásával Magyarország keleti és déli határáig vitte el Róma befolyását. A külkapcsolatok tágultak, magyarok jutottak el külföldre, számos idegen került Magyarországra, Magyarországon át vezetett a legfontosabb transzeurópai útvonal, a Szentföldre vivő szárazföldi út. Az ország megőrizte szuverenitását. A gazdasági élet vérkeringésébe, még ha szerény mértékben is – áru és pénz cserélt gazdát. Otthonra talált a latin szó, hódító útjára indult az írás, a szellemi alkotómunka. Ha egy nyugati a 11. században Magyarországra jött, feltehető, hogy nem érezte igazán otthon magát. De talán nem is kerítette hatalmába a teljes idegenség érzése, Magyarország már kilépett a kelet, a steppe világából, de még nem érkezett meg nyugatra. Úton volt oda, de az út még hosszúnak bizonyult.”

A mai történészeinek szóhasználatával egy Szent László kori második rendszerváltásról beszélhetünk. Bár az nem volt annyira látványos, mint az első ezredforduló táján Géza fejedelem és Szent István vezetésével végbement átmenet, Szent László társadalmi reformjainak hatása meghatározta a 12. század belpolitikai viszonyait is, sőt egyes elemeiben napjainkban is érezhető módon alakította Magyarország történelmét.

#### Felhasznált és idézett irodalom

1. Gerics József: Krónikáink és a Szent László-legenda szövegkapcsolatai. In: Középkori Kútfoink Kritikus Kérdései. Szerk. Horváth János és Székely György. (Memoria Saeculorum Hungariae 1.) Budapest, 1974. 113–136.
2. Györfly György: A lovagszent uralkodása (1077–1095). Történelmi Szemle 20. (1977) 533–564.
3. Karácsonyi János: Szent László király élete. Budapest, 1926.
4. Klaniczay Gábor: A Szent László-kultusz kialakulása. In: Zsoldos Attila (szerk.) Nagyvárad és Bihar a korai középkorban. Nagyvárad, 2014. 7–39.
5. Klaniczay G.: Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest, 2000.
6. Kristó Gyula: A tizenegyedik század története. Budapest, 1999.
7. Magyar Zoltán: Szent László a magyar néphagyományban. Budapest, 1988.
8. Solymosi László: Szent László király somogyvári sírjának legendája. In: Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára. Szerk. Gecsényi Lajos, Izsák Lajos. Budapest 2011. 125–142.
9. Szovák Kornél: Szent László alakja a korai elbeszélő forrásokban (A László-legenda és a Képes Krónika 139. fejezete forrásproblémái). Századok, 134. (2000) 117–145.
10. Szovák Kornél: A várad írásbeliség hagyománya. In: Zsoldos Attila (szerk.) Nagyvárad és Bihar a korai középkorban. Nagyvárad, 2014. 129–146.
11. Vizkelety András: Nomádkori hagyományok, vagy udvari-lovagi toposzok? Észrevételek Szent László és a leányrabló kun epikai és képzőművészeti ábrázolásaihoz. Irodalomtörténeti Közlemények, 85. (1981) 253–275.